

Posudek na bakalářskou práci Alberta Maršíka *Schopnost uživatelů češtiny reagovat na narušení koherence v komunikaci s chatbotem*

Albert Maršík ve své bakalářské práci zkoumá soudržnost replik v interakci člověka s chatbotem, naprogramovanou, nemyslicí entitou; zkoumá to, v čem (ne)soudržnost tohoto textu spočívá. Analýza této velmi specifické interakce však není východiskem práce, nýbrž důsledkem hledání odpovědí na úvodní výzkumné otázky, a) co utváří koherenci rozhovorů a b) jak ji lze kontrolovaně, a tedy experimentálně, zkoumat.

Autor porovnává dva metodologicky odlišné přístupy analyzující a popisující koherenci textů. První z nich je zaměřen na popis struktury (koherentních) textů, zejména psaných. Druhý vyvstává z analýz mluvených rozhovorů, které jsou pojímány jako základní forma sociální interakce. První je obvykle označován jako *textová lingvistika*, druhý je znám pod názvem *konverzační analýza*. Srovnání těchto dvou, původem odlišných, disciplín považuji za smysluplné a užitečné. Otázky, co tvoří koherenci rozhovorů či co považují za (ne)koherentí repliku (reakci) sami aktéři, nejsou totiž dosud zcela uspokojivě zodpovězeny a posuzovaná bakalářská práce má ambice posunout naše poznání, přinést něco nového, není jen popisem a opakováním předchozích výzkumů a teorií. Interakce člověka s chatbotem je přitom zvolena velmi vhodně, neboť umožňuje řídit průběh interakce a také se tento typ interakce nachází někde uprostřed na škále psaných a mluvených textů. Je proto možno tuto interakci analyzovat a popisovat stejně dobře prostředky jak textové lingvistiky, tak i konverzační analýzy. Nadto se jedná o typ rozhovoru, který se v současnosti velmi rozvíjí a šíří.

Autor postupuje systematicky, text je koncepčně a logicky strukturován. V úvodu stručně a výstižně představuje svou práci, jasně stanovuje její cíle. Ve vlastní práci postupuje od popisu obou vědních disciplín, přičemž při popisu textové lingvistiky neopomíjí ani význačnou zahraniční studii, přes terminologické vymezení, popis dat a experimentu, až po analýzu vlastních dat. Autorův styl je úsporný bez sklonu k zbytečným digresím. Teoretická část je napsána s ohledem na část výzkumnou a obě části jsou dobře propojeny.

Metodologie výzkumu je dobře zvolena, oceňuji zejména kritické posouzení obou uvedených disciplín, tj. textové lingvistiky a konverzační analýzy. Vysoce také oceňuji vlastní výzkum a autorovu schopnost naprogramovat chatbota a získat svá vlastní, jedinečná data. To, že autor svého chatbota programoval sám, s pomocí Davida Lukeše, a nepřebíral jej již hotového, je cenné proto, že již při jeho vytváření se musel vypořádávat s možnými problémy koherence zkoumané interakce, uvažovat o nich a brát na ně ohled. Data jsou v úplnosti přiložena k práci, takže je možno nejen kontrolovat autorovy analýzy, ale také je využít pro další výzkum.

Autor důkladně prostudoval odbornou literaturu vhodnou pro svůj výzkum, náležitě ji cituje, většinou i s odkazy na stránky textu, a především ji kriticky zpracoval. Explicitně uvádí, s čím souhlasí, s čím nikoli, co je pro jeho výzkum vhodné, co nikoli, a dokáže propojit odborné studie obou porovnávaných disciplín ve prospěch vlastního výzkumu. Seznam literatury v závěru práce odpovídá obvyklým standardům. Ač se zdá být úplný, některé položky citované v textu v něm chybí, např. Sacks, 1978; domnívám se však, že tato položka je spíše chybně citována v textu práce, pravděpodobně jde totiž o text, který je v seznamu náležitě uveden jako text Sackse, Schegloffa a Jeffersonové z roku 1974 a který s mírnými úpravami vyšel podruhé právě v roce 1978.

Formálně je text bakalářské práce na požadované úrovni: práce je přiměřeně rozsáhlá, vhodně strukturovaná, chyby či překlepy se v ní vyskytují ojediněle, stejně jako méně neutrální, až expresivní výrazy (např. *replika nepadá ze strany chatbota*).

Nejzajímavější, nejpodnětější a zároveň nejdiskutabilnější je výzkumná část práce. Diskutovat by bylo lze prakticky o každé z analýz jednotlivých úryvků. Vybírám proto k diskuzi jen to, co mě nejvíce zaujalo. V první řadě bych uvítal, pokud by autor při obhajobě objasnil dva pojmy, které v 7. části své práce používá: 1) v oddíle 7.2.1 píše o „implikovaných metakomunikačních explicitních performativech“ – není mi příliš jasné, co přesně je tím míněno; 2) pojem *metajazyk* je používán ve velmi úzce vymezeném významu: neoznačuje komentování jazykových prostředků obecně, nýbrž jen tematických posloupností; proč? Nebylo by vhodnější zavést jiný termín? Autor dále píše o užití „metajazykové formule“, v příkladu 5 se zřejmě však jedná jen o užití spojky *ale*. Co přesně je míněno „metajazykovou formulí“ a jak je vymezena? Dále předkládám k diskuzi následující tvrzení autora, u nichž by bylo záhodno obšírnější vysvětlení: a) „Indexikalit[u] a projevy implicitní metakomunikace bude možné blížeji zkoumat za užití chatbota. Design chatbota, který vyprovokuje respondenta k užívání metakomunikačních formulí, může poskytnout hluboký vhled do jeho vnímání rozumění probíhající konverzaci.“ (k tomu srov. též oddíl 8.1); b) „Prozkoumat vztah mezi metajazykem a metakomunikací může poskytnout vodítko k pochopení vztahu mezi tematickou posloupností a sekvenční strukturou coby zdroji koherence v konverzaci.“ V neposlední řadě by mě zajímal autorův názor na to, jak a v čem se liší narušení koherence konverzace (NKK) z hlediska tematické posloupnosti a z hlediska sekvenčního uspořádání (viz k tomu konstatování v 8.2, že „většina nekoherentních okamžiků (...) nastala, když respondent položil otázku“).

Shrnuji: posuzovaná bakalářská práce je výborným podkladem pro obhajobu.

V Praze 2. 2. 2022

Mgr. Martin Havlík, Ph.D.